

# Hora H

Jordi Amat

L'advocat, jurista i mecenes Josep Maria Vilaseca Marcet (Barcelona, 1919-1995) és una figura molt rellevant en el ressorgir polític i cultural del catalanisme als anys setanta. Home discret i de consell, sempre va voler restar en un segon però decisiu pla. Per tal de donar a conèixer la seva persona i obra, i recuperar-les del relatiu oblit en què es trobaven, la Fundació Jaume Bofill, que ell mateix va fundar juntament amb la seva esposa Teresa Roca, ha encarregat al filòleg Jordi Amat una biografia que, amb el títol de *Un país a l'ombra* i editada per L'Avenç, es posa a la venda el proper dia 10. Us n'ofereim a continuació un avançament editorial.

**E**l 17 de març de 1975 Josep Maria Vilaseca, al costat de Jordi Pujol, participa en una reunió en la qual la propietat majoritària d'*El Correo Catalán* explica a la redacció quin és seu projecte per al diari. Sala de màquines de la transició. Aleshores Vilaseca té cinquanta-cinc anys. N'ha viscut més de la meitat en dictadura. Es diu ràpid. I aquell dia, després d'una reunió de treball que no havia de ser fàcil (les redaccions estaven molt ideològitzades, Pujol era un empresari de premsa mal vist), ha quedat content d'ell mateix. No sempre és així. Els dubtes sobre si havia fet allò que podia o hauria d'haver fet eren freqüents en un home exigent amb ell mateix i que regularment feia exercicis d'introspecció reposada, però crítica, pendolant entre la voluntat de servei a la seva societat i la consciència d'una certa vanitat. No s'enganyava. A l'article «*Convivència política*» –un dels tres de la sèrie dedicada a l'associacionisme polític– havia escrit que els ciutadans saben quina pot ser la seva aportació positiva per millorar la societat. Però entre saber-ho i fer-ho existeix una distància i, si s'actuava, calia acceptar que la mena d'actuació individual per enriquir la convivència responia a una barreja variable de motivacions privades que anaven de la sinceritat a l'egoisme, de la bona fe a la picardia. Usant aquest ventall de trets de caràcter, Vilaseca, segurament, parlava també per ell, contemplant-se en un mirall d'honestedat i exigència.

Pocs dies després, a l'agenda, s'autoretractava. És precís, poc complaent, no sembla que pretengui autoenganyar-se com fem la majoria. «No sóc lluitador i sóc tímid. Però sóc treballador i com que això la gent no acostuma a ésser-ho, a base d'encarregar-me de les coses i de fer-les, em fico als llocs». Primer de tot explicitar les falles de caràcter i, just després, la tenacitat com a forma de combatre les limitacions pròpies. «A més procuro no molestar i deixar que els altres, si ho volen, es llueixin. Jo em considero pagat amb la satisfacció de fer coses. Certament que després tinc la vanitat –si voleu només íntima, perquè ja en tinc prou– de que les coses surtin bastant bé». Preferia més fer coses –fer-les bé– que lluir-se en societat, tal vegada perquè les seqüeles de la malaltia l'impediien un control absolut de l'escena pública. «També sóc organitzat i organitzador, cosa que tampoc sol ésser comú, i això a la gent, com que no saben o no volen fer-ho, els hi complau perquè dóna claredat i seguretat, sense haver-se'n de preocupar.» Sens dubte l'ordre és un tret definitori de la personalitat de Vilaseca. Ordenar allò que l'envoltava era una obsessió des de l'adolescència i la seva claredat mental li permetia trobar solucions raonades a problemes complexos. La qualitat de Vilaseca com a conseller –com a persona que sap donar consells– era el resultat de la seva fe en l'ordre i la claredat mental. Però aquest talent, que reforçava la seva consideració, preferia posar-lo al servei dels qui

**JORDI AMAT** (Barcelona, 1978) és filòleg i escriptor. Format a la Unitat d'Estudis Biogràfics de la Universitat de Barcelona, s'ha especialitzat en la història dels intel·lectuals a la Catalunya de postguerra i l'anàlisi de la biografia com a gènere literari. Editor de clàssics de la no ficció hispànica (de Gaziell a Ridruejo, de Pla a Serrahima), ha escrit, entre d'altres, la crònica *Las voces del diálogo. Poesía y política en el medio siglo*, la biografia *Els laberints de la llibertat. Vida de Ramon Trias Fargas i l'assaiig El llarg procés. Cultura i política a la Catalunya contemporània (1937-2014)*. Col·labora al diari *La Vanguardia*, tant a les pàgines d'opinió com al suplement *Cultura/s*.

volien brillar. «Per això he cregut sempre que no sóc home per presidències, sinó per vicepresidències, més aviat executives, o per secretari. El número 2 és el meu. I així vaig fent. Però que no se'm demanin altres coses, que no estan al meu abast». Tenia molt clar qui era, els seus talents, les seves limitacions, què podia fer i què no seria capaç de fer. [...]

Vilaseca era un home amb corbata de posat seriós, sovint adust, esquerp i eixut, però en cap cas un carca ni un conservador reaccionari sinó un catòlic amb la consciència i l'afany d'actuar com un agent de transformació de la convivència en clau progressista. Un prototip prou exemplar dels jesuïtes. Però aquesta presa de consciència sobre l'actitud com a ciutadà no havia ni segurament podia implicar un canvi de personalitat: es poden modificar les idees, però és molt difícil canviar la manera de refer l'estructura sentimental. Ho diria, amb paraules dures, reflexionant sobre ell mateix l'abril de 1975. «Tot depèn moltes vegades de defectes de la bèstia contra els quals és molt difícil i fora de lloc lluitar i també obeeix a una norma ètica, més o menys ben servida, la qual no puc ni vull abandonar». Aquesta era la posició d'un cert desconcert en la qual es trobava a l'hora de definir-se a ell mateix i les relacions que podia establir amb el seu cercle més acostat. «Arriba un moment en que potser no sóc ni carn ni peix... o ni calent ni fred, sinó tebi: et vaig vomitar, diu el Senyor, perquè et vaig trobar tebi o quelcom semblant». És una estranya sensació de dubte sobre ell mateix, que semblava blindar una cuirassa feta de fe i racionalitat estricta. «Que difícil és la persona humana», exclamaria després d'escoltar el garbuix de sentiments d'una amiga del matrimoni que els explicava la crisi matrimonial que estava vivint. Una barreja de bones intencions, egoïsmes, prevencions i temences que s'escapa de l'estricta control racional. Davant del fenomen de la complexitat emocional, quedava aclaparat. La fidelitat als principis damunt dels quals fonamentava la seva existència foren sempre un exemple de continuïtat i coherència. [...]

Instruccions clares. No només s'havia de ser puntual –dos quarts de vuit de la tarda al Col·legi d'Advocats– sinó que sobretot s'havia d'anar engalanat tal com era preceptiu: vestit negre, toga i la medalla d'acadèmic a la solapa. Deu anys després de ser elegit, Josep Maria Vilaseca va ingressar oficialment a l'Acadèmia de Jurisprudència. El discurs, que contestaria Josep Maria Pi Suñer, tractaria el tema que ha havia elegit feia una dècada: finances públiques i descentralització. El 5 de maig de 1975 el va llegir en català davant dues-centes persones. Hi eren presents el president de l'Audiència Territorial, el degà del Col·legi d'Advocats, catedràtics, magistrats i una pila de companys. «Descentralització i finances públiques» era un aprofundiment en el nucli del seu pensament sobre el funcionament de la societat: les maneres de fer compatibles la justícia que es cerca amb el manteniment de la llibertat. El punt de partida era clar: «La justícia com-



Antoni Bassó

pleta no existirà si conjuntament no s'aconsegueix la vertadera llibertat de l'home i el respecte a la seva exquisida dignitat». Amb articles o intervencions públiques Vilaseca estava fent autèntica pedagogia democràtica. Encara no feia dos mesos, des d'una perspectiva complementària, ho havia plantejat en una conferència important –«L'impost de la declaració de la renda i la seva problemàtica actual»– que va dictar a l'Institut Catòlic d'Estudis Socials. Aquell dia del mes de març va defensar que l'impost de la renda era una imposició democràticament exigible al conjunt de la població per avançar en la reducció de la desigualtat i les injustícies.

D'aquest afany, en va parlar altra vegada al discurs de l'Acadèmia, també en termes tècnics, però no referint-se als impostos sinó sobretot al finançament de les regions. Reseguim la seva argumentació. Vilaseca afirmava que les societats democràtiques avançaven pel camí de l'aprofundiment en la justícia i la llibertat en la mesura que feien seu l'ideal de la socialització, trencant amb el liberalisme estantís [...]. Socialització volia dir l'estructuració d'organismes públics que fessin extensius una sèrie de serveis que històricament només havien estat accessibles a les economies privades. Vilaseca, va dir, reflexionaria amb dades sobre els organismes públics que feien d'intermediari entre l'individu i l'Estat. Concretament, de les finances d'aquests organismes intermedis (el municipi, la regió...) que, dissortadament, tendien a ser cada vegada més dependents de

Primer va parlar de les finances dels ajuntaments. La nova llei de règim local que s'estava elaborant en aquell moment tampoc no ho solucionaria. La part final del seu discurs, que cada vegada anava plantejant d'una manera més evident la problemàtica que es derivava d'una nova estructura territorial de l'Estat, estava centrada en analitzar com s'havien finançat la Mancomunitat –«l'intent malaguanyat»– i la Generalitat republicana –«l'aspecte financer té moltes semblances amb els Estats federals». El tema, ras i curt, era el del finançament gasiu que l'Estat concedia a l'autonomia per donar els serveis que aquell li traspassava, un tema que, com consignava Vilaseca, acabava de ser motiu de reflexió de Ramon Trias Fargas. El tema era «l'etern problema de la sortida de fons de Catalunya vers la resta d'Espanya a través de l'administració pública». La descripció de Vilaseca arribava fins al plantejament del problema financer de la Generalitat en temps de la Guerra Civil, prenent les dades, com explicitava, de la tesi doctoral del seu amic Josep Maria Bricall. I per acabar la dissertació, abans de les conclusions, Vilaseca es referia al cas de les hisendes forals de Navarra i Àlaba. «És sorprenent que, dins d'un sistema administratiu tan centralitzat com el que domina a Espanya, persisteixi el règim especial de les esmentades províncies, tan sols explicable per raons bèl·liques: guerres carlistes i darrera guerra civil». Era sorprenent, però aquella anomalia no havia fet que el sistema es col·lapsés. «És indubtable que la independència de què gaudeixen les esmentades Di-

**Atès que «els mals de la centralització administrativa són cada vegada més coneguts», calia organitzar la descentralització. Una descentralització també política que «és, en els moments presents, una exigència de la democràcia».**

les finances dels estats als quals estaven subordinats. En la mesura que les seves funcions eren més extenses i cares, però, calia que la seva autonomia econòmica anés augmentant i l'única manera d'aconseguir-ho era l'establiment d'impostos autònoms. Vilaseca estudiava com s'abordava aquest assumpte a diversos països (amb atenció especial a França i a Itàlia) i tot seguit descrivia aquesta problemàtica al llarg de la història de l'Espanya moderna. La primera conclusió era taxativa: «el problema de l'adequada dotació de les hisendes no estatals espanyoles continua, doncs, sempre pendent».

putacions Forals en l'establiment, fixació de bases i tipus de recaptació dels impostos concertats assoleix unes cotes que ja voldrien per a ells molts Estats federats, sense que això produeixi aparents perturbacions en la marxa de la fiscalitat espanyola».

Tota vegada que «els mals de la centralització administrativa són cada vegada més coneguts universalment», calia organitzar adequadament la descentralització. Una descentralització també política que «és, en els moments presents, una exigència de la democràcia amb la seva conseqüència del dret d'autodeterminació dels pobles». La clau de volta de



l'estructuració administrativa, més que no pas l'Estat Leviatan, era la regió que feia equivalent a l'Estat federat. «Cal no oblidar que el sistema d'organització política territorial més estès avui al món és el sistema federal». Europa, en el seu procés d'unificació política, argumentava Vilaseca, havia de seguir també aquest camí. «Ha de pensar-se a organitzar-se en forma federal per tal que el monstre polític i administratiu que es crearà no ofegui les petites nacionalitats que formen el marc europeu». S'havien de finançar, per tant, les entitats públiques intermèdies com a millor fórmula d'estructurar la relació entre individu i Estat. Res, des d'un punt de vista teòric i formal, semblava negar la validesa de la fórmula. Tot depenia, finalment, de voluntat política. No es tractava de proposar «un remodelatge de l'estantissa sobirania nacional» sinó de trobar mecanismes per fer compartir a majors capes de població el poder polític. Potser la millor fórmula podria ser aquesta:

Aconseguir una coordinació mitjançant una instància independent entre unes i altres entitats, de tal manera que el règim fiscal de les entitats intermèdies no contradigui la política econòmica de l'Estat, o més pròpiament que la política econòmica sigui el fruit de la col·laboració entre l'Estat i els altres subjectes econòmics representats per les hisendes infraestats, amb l'avantatge que la intervenció de tots constituïria una major garantia d'encert, perquè totes les corporacions públiques territorials juntes saben millor que no l'Estat tot sol què és el que més convé fer en matèria de política econòmica. I les decisions conjuntes serien més ben rebudes i acatades que no les del poder suprem, perquè tots els ciutadans es sentirien més implicats en aquelles.

No era un discurs innocu. Maig de 1975. El tic tac sona cada vegada amb major intensitat. Després de dècades de Dictadura hi havia moltes persones



La Vanguardia es feia ressò del discurs que va fer Josep Maria Vilaseca Marcet en ingressar a la Reial Acadèmia de Jurisprudència, el 6 de maig de 1975.

reflexionant sobre com s'havia de construir l'Espanya que podia néixer una vegada Franco hagués mort. Al cap de pocs dies, a la mateixa sala del Col·legi d'Advocats, Vilaseca era un dels centenars de persones que escoltaven els líders dels partits polítics encara sense legalitzar a l'acte final del cicle de «Les tercers vies a Europa». A la taula s'hi asseïen Cañellas, Solé Barberà, Pallach, Reventós i Jordi Pujol (va fallar, com a conseqüència del canvi de data im-

posat pel govern civil, Trias Fargas) i, entre el públic, segons les cròniques, Miquel Roca, mossèn Carrera, Garrigues Walker, Vázquez Montalbán i Vilaseca (i joves compromesos com Xavier Folch, Joan Fuster Sobrepere, Antoni Puigverd...). Eren els homes del canvi. I en aquell canvi Vilaseca, a l'ombra, hi tenia un paper clau.

Les paraules del discurs sobre finances públiques de Vilaseca, centrades en un tema aparentment tècnic, eren una presa de posició sensata sobre com creia que havia de ser la forma de l'Espanya de la democràcia. Aquell dia també va quedar content del seu parlament. «Va bé, sobretot tenint en compte tot el que m'ha fet patir la preparació d'aquest ditxós discurs. Hi va força gent (quasi 200) i els comentaris són elogiosos. Em persegueixen els periodistes i les declaracions que faig em semblen interessants». Efectivament la majoria de diaris de la ciutat –*La Vanguardia*, el *Diario de Barcelona*, el *Tele-Exprés*– se'n van fer ressò, extractant fragments de la conferència. El titular de la notícia d'aquest darrer mitjà era inequívoc: «No puede haber autonomía política ni administrativa sin autonomía económica».

El ressò de l'acte va ser considerable. La Diputació Provincial de Barcelona va voler fer constar la seva felicitació –així li ho va transmetre per carta el seu president, Joan Antoni Samaranch. També el van felicitar el cardenal Jubany, el prior de Montserrat i el catedràtic Jiménez de Parga, que va dir que voldria llegir el discurs per dedicar-hi un article. «Considero como tú, que el tema de la descentralización

*de la Hacienda Pública (o en plural, para ser más exacto de las Haciendas Públicas), es de especial urgencia para el futuro»,* li va escriure el seu vell amic Joaquín Ruiz-Giménez. I Tarradellas, sempre atent a les bones maneres, li va fer arribar una carta que sembla prou sincera. Havia llegit el discurs i estava molt agraït. «Em plau dir-vos que no l'oblidaré». Diria que és la represa de contacte entre tots dos després de l'embolic de l'Arxiu, que havia deixat un

i acció durant aquell període de temps. Si avui faig aquesta excepció és perquè, tractant-se de vós, comprendreu que no podia fer altrament.» I Tarradellas defensava el decret de Col·lectivitzacions, afirmant que havia estat fruit d'un treball tècnic, aprovat pel govern i que, a la fi, la CNT havia fet seu. L'elogi recent que Vilaseca n'havia fet al discurs d'entrada a l'Acadèmia de Jurisprudència avalava la seva posició:

## En parlar de les finances de la Generalitat republicana, tant Vilaseca com Tarradellas apel·laven al passat amb la mirada en el futur.

mal regust de boca a Vilaseca. Tarradellas, sembla, volia activar de nou la relació. «La vostra lúcida i coratjosa dissertació, l'esperit cartesà que hi batega i els anhels que en tota ella s'hi respiren, sapiguen que m'ha produït una gran satisfacció i us en felicito ben cordialment».

Tarradellas no es va referir al discurs de Vilaseca només en aquella carta. En una altra, que probablement va tenir circulació més àmplia, el va elogiar de nou. El 30 de maig d'aquell 1975, des de Saint-Martin-le-Beau, va adreçar una llarga reflexió a Josep Pla. El 21 de maig, a la seva secció «*Calendario sin fechas*», Pla va publicar un article titulat «*Portugal: quiebra de la democracia*». Després de la «revolució dels clavells», que havia desnonat un règim dictatorial reaccionari, Portugal anava donant les passes necessàries per transformar-se en una democràcia. S'acabaven de celebrar eleccions per elegir els diputats de la legislatura constituent. Un Pla cada vegada més conservador ho veia amb mals ulls i, fora del temps, ho escrivia en un Destino on el pes dels redactors d'esquerres havia anat *in crescendo*. A l'article del 21 de maig comparava la situació portuguesa amb la que s'havia viscut a Catalunya durant la Guerra Civil. Després de l'etapa de col·lectivitzacions, la Generalitat havia legislat, segons Pla, per convertir en llei allò que era resultat de l'anarquia. «*Acordaron convertir en decretos y en leyes todo lo que había producido la espontaneidad social*». L'executor d'aquella política havia estat, deia Pla, un «*amigo mío*»: Josep Tarradellas. «*En Cataluña*», rematava, «*la insensatez puede llegar a extremos fenomenales*». El president exiliat es va voler defensar per carta. «Us asseguro que és la primera vegada, a l'exili, que parlo del meu pensament

El fet que, per primera vegada en aquests darrers trenta sis anys, el dia 5 de maig d'engany, amb motiu d'ingressar a l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona, el Doctor Josep Maria Vilaseca i Marcet, hagi parlat de la «Descentralització i Finances Públiques» fent referència a la Generalitat de Catalunya de manera intel·ligent, mereix tots els nostres elogis i estima. El seu estudi, admirable, és objectiu i no deixa de reconèixer que, malgrat l'actitud gasiva de l'estat espanyol, gràcies a l'orientació del Govern de la Generalitat, als seus tècnics naturalment i mercès als Decrets de s'Agaró, Catalunya va demostrar palesament que podia governar-se ella mateixa.

Vilaseca va poder llegir una còpia de la carta de Tarradellas a Pla perquè li va facilitar Josep Maria Bricall. L'obra de govern de la Generalitat en el camp de la hisenda, digué Vilaseca a Tarradellas, la considerava avançada i encertada per a la seva època. Encara més. «Em sembla també que constitueix un exemple, vàlid encara avui, de per on podrien anar les finances d'un règim federal a nivell de l'estat espanyol». Igual que Vilaseca al seu discurs, Tarradellas apel·lava al passat amb la mirada al futur.

**E**l deteriorament físic de Franco cada vegada era més evident. Passat l'estiu d'aquell 1975, els rumors s'acceleraven. 21 d'octubre. «Sóc a Madrid el dia del gran rumor, però no passa res». Al cap de tres dies, «la infermetat de Franco s'ha agreujat». Davant la possibilitat que arribés l'hora H, calia que el Correu estigués alerta i amb les pàgines preparades. «Matí i tarda al Correu, controlant les coses que s'han de preparar.

(Franco malalt). El número de diumenge queda prou bé. Durant el dia segueix igual, però al vespre nova agravació.» A les redaccions es feien torns esperant la mort del dictador. El desenllaç es va produir el dia 20 de novembre. La notícia va arribar a la matinal. Aquell dia el director Rosselló, fatigat, no va deixar el torn de guàrdia previst per si calia canviar l'edició. L'editorial que havia escrit, pel que sembla, Jordi Pujol no es va arribar a incloure. No es va donar la notícia a l'hora. El tractament informatiu del diari no va deixar, naturalment, gens content Vilaseca. «*Hubo un jaleo importante*», recorda el periodista Josep Martí Gómez. «Al *Correu l'olla*, tothom bada i fem el ridícul; haurem de resoldre-ho amb mesures difícils i empipadores, si no volem acabar malament», va consignar Vilaseca a la seva agenda. «El dia següent es va intentar esmenar l'error com es va poder, però ja era tard», m'explica Wifredo Espina.

L'editorial del diari del dia 21, titulat «*Responsabilidad y participación*» (emmirallat en la concisa i preclara columna de Wifredo Espina «*Transición*», publicada a la pàgina de costat), l'escriuria Vilaseca mateix. La mort de

Franco tancava una etapa històrica. Era el futur allò que comptava. I Vilaseca tenia clar quin era l'objectiu que calia perseguir. «*Tenemos entre nuestras manos la posibilidad de moldear el bienestar futuro de un país, forzosamente a partir de unas realidades dadas, pero que deberán ser sobrepasadas cuando haga falta, para conducir todo los pueblos de España por los caminos de la convivencia necesaria, de la justicia auténtica y la democracia verdadera.*» La qüestió que caldria determinar era el paper que Vilaseca podia tenir en el projecte de donar forma a la convivència, la justícia i la democràcia. Decidit a no militar en cap partit polític des de feia anys, malgrat que els partits serien els qui anirien marcant la pauta del procés de reforma política en diàleg amb els presidents del govern, però convençut de voler jugar un paper en l'organització democràtica de la societat, a Vilaseca no li seria fàcil trobar l'encaix entre els seus talents i la dinàmica que va posar en marxa la Transició. Però no hi deixaria de ser. El futur podia semblar un interrogant, però ara es podia començar a respondre amb certesa. «Pervindre incert, però certament pervindre, cosa que fins ara no hi havia», va anotar a l'agenda. ■

Probablement ningú més que aquest advocat, jurista i mecenes havia jugat un paper tan influent en la reconstrucció de la societat civil catalana al llarg de la postguerra.

A més de crear la Fundació Jaume Bofill, va treballar amb la tenacitat d'un home d'estat per posar els fonaments d'una Generalitat sòlida.

L'Avenç Assaig

Pàgines: 312

PVP: 21

A les llibreries el 10 de setembre



[www.elsllibresdelavenc.cat](http://www.elsllibresdelavenc.cat)

